

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1978/79:17

med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser vissa anslag för budgetåret 1979/80 till allmän försäkring m. m. jämte motioner

Utskottet behandlar i detta betänkande de i propositionen 1978/79:100, bilaga 8 (socialdepartementet) under litt. B. Allmän försäkring m. m. upptagna anslagen.

Allmän försäkring m. m.

1. **Försäkringsöverdomstolen.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten B 1 (s. 34–35) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen

1. bemyndigar regeringen att vid försäkringsöverdomstolen inrätta en tjänst för försäkringsdomare med beteckningen Co,

2. till *Försäkringsöverdomstolen* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 6 062 000 kr.

2. **Försäkringsrätter.** Regeringen har under punkten B 2 (s. 36–37) föreslagit riksdagen att till Försäkringsrätter för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 21 463 000 kr.

Motionerna

I motionen 1978/79:253 av Sven Aspling m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till nästa riksmöte om ändrad organisation för besvärsprovning inom socialförsäkringen i enlighet med vad som föreslås i motionen.

I motionen 1978/79:510 av Anna-Greta Skantz (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till ändring av bestämmelserna i 20 kap. 13 § lagen om allmän försäkring, så att besvärshandling upptas till provning, därest den inkommit före besvärstidens utgång till någon av försäkringsrätterna, till någon allmän försäkringskassa eller till riksförsäkringsverket.

Utskottet

Försäkringsrätt är domför med tre ledamöter som är försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessor. I vissa fall skall även två nämndemän ingå i rätten. Detta gäller vid provning av besvär över beslut som fattas av organ i

försäkringskassa där lekmän ingått, dvs. beslut av pensionsdelegation och försäkringsnämnd i dess helhet. Nämndemän skall också medverka vid prövning av mål enligt lagarna om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd eller motsvarande äldre bestämmelser. Nämndemännen utses genom val som i regel förrättas av landstingen.

Med hänvisning till en motion, väckt med anledning av propositionen 1977/78:20 med förslag till ändrad organisation för besvärprövning inom socialförsäkringen m. m., tar Sven Aspling m. fl. i motionen 253 på nytt upp frågor om ökat lekmanainflytande och arbetsmarknadsorganisationernas representation i försäkringsrätterna. Motionärerna anser att nämndemän i princip skall delta i alla avgöranden i försäkringsrätt och finner det omotiverat att en mängd ärenden, som avser skälighetsbedömningar och där kännedom om arbetslivet spelar stor roll, kommer att avgöras av tjänstemän i såväl försäkringskassa som försäkringsrätt. Enligt motionärerna väger de nackdelar från bl. a. rättssäkerhetssynpunkt som är förenade med begränsningen av lekmanainflytandet väsentligt tyngre än de marginella administrativa fördelarna. Beträffande val av nämndemän till försäkringsrätt påpekar motionärerna att arbetsmarknadens organisationer har tillförsäkrats ett inflytande över utnämningen av de icke lagfarna ledamöterna i försäkringsöverdomstolen. Det finns enligt motionärernas mening inte något sakligt skäl för att tillämpa en annan ordning för försäkringsrätterna. De föreslår därför att regeringen skall utse nämndemän även i försäkringsrätt, sedan hälften av nämndemännen har nominerats av LO, TCO och SAF och återstoden har nominerats av de politiska partierna. Motionärerna begär förslag till nästa riksmöte i enlighet med det anförda.

Riksdagen har vid behandlingen av den ovannämnda propositionen på förslag av utskottet (SfU 1977/78:15, rskr 113) avslagit motioner med samma innehåll som den nu aktuella. Utskottet biträdde därvid departementschefens uppfattning att en medverkan av nämndemän i samtliga mål kunde förlänga handläggningstiderna eller nödvändigöra en större domstolsorganisation, varför lekmanainflytandet borde begränsas under uppbyggnadskedet av försäkringsrätterna. Utskottet förutsatte dock att man noggrant följde utvecklingen på förevarande område och föreslog de ändringar i bestämmelserna om lekmanarepresentation som erfarenheterna kunde ge anledning till. Det förhållandet att landstingen skulle utse nämndemännen innebar enligt utskottets uppfattning inte att arbetsmarknadens parter behövde bli utan representation i försäkringsrätterna eller att fackliga synpunkter inte skulle bli vederbörligen beaktade vid handläggningen.

Mot denna bakgrund och med hänsyn bl. a. till att försäkringsrätterna endast har varit i funktion sedan den 1 januari 1979 anser utskottet att riksdagen inte har anledning att nu inta en annan ståndpunkt än den tidigare. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen 253.

Den som vill klaga på ett beslut i socialförsäkringsärende skall sända besvärshandlingen till den myndighet som har meddelat beslutet. Besvärren

skall emellertid också tas upp till prövning om besvärshandlingen före besvärstidens utgång har kommit in till försäkringskassa, till riksförsäkringsverket eller till den domstol som har att pröva besvären.

Anna-Greta Skantz anser i motionen 510 att gällande bestämmelser kan få olyckliga konsekvenser för den som vill överklaga försäkringskassas beslut. Om besvärshandlingen sänds till fel försäkringsrätt, dvs. annan försäkringsrätt än den som skall pröva besvären, kan det, påpekar motionären, dröja innan det upptäcks att handlingen har kommit fel och den kan alltså komma in till rätt försäkringsrätt först efter besvärstidens utgång. Motionären begär därför förslag av regeringen om ändring av bestämmelserna så att en besvärshandling skall kunna tas upp till prövning oavsett vilken försäkringsrätt den har kommit in till.

Den omständigheten att besvärshandling före besvärstidens utgång tillställts annan försäkringsrätt än den som har att pröva besvären bör rimligen inte föranleda att den som besvärar sig riskerar att gå miste om sin besvärsrätt. Detsamma bör enligt utskottets uppfattning gälla i de fall besvär över försäkringskassas eller riksförsäkringsverkets beslut felaktigt tillställts försäkringsöverdomstolen. Bestämmelserna bör därför ändras i enlighet med det anförda, vilket bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker sålunda bifall till motionen 510.

Hemställan

Utskottet hemställer
att riksdagen

1. beträffande nämndemäns medverkan och val av nämndemän i försäkringsrätt avslår motionen 1978/79:253,
  2. beträffande besvär i socialförsäkringsärenden med bifall till motionen 1978/79:510 ger regeringen till känna vad utskottet anför,
  3. med bifall till regeringens under punkten B 2 framlagda förslag till *Försäkringsrätter* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 21 463 000 kr.
3. **Riksförsäkringsverket.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten B 3 (s. 37–40) framlagda förslag och hemställer
att riksdagen till *Riksförsäkringsverket* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 108 060 000 kr.
4. **Folkpensioner.** Regeringen har under punkten B 4 (s. 40–44) föreslagit riksdagen att till Folkpensioner för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 26 520 000 000 kr.

Motionerna

I motionen 1978/79:314 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen med giltighet fr. o. m. den 1 juli 1979 antas

1. dels följande förslag till ändring i 6 kap. 2 § lagen om allmän försäkring

*Nuvarande lydelse**Motionärernas förslag*

6 kap.

2 §

Ålderspension utgör, där ej annat följer av vad i andra stycket samt 3 och 4 §§ sägs, för år räknat *nittiofem* procent eller, för gift försäkrad vars make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 1 § första stycket, *sjuttiosju och en halv* procent av basbeloppet. Åtnjuter maken enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension, utgår dock ålderspension i förra fallet med åttio och en tredjedels och i senare fallet med åttio och en fjärdedels procent av basbeloppet.

Ålderspension utgör, där ej annat följer av vad i andra stycket samt 3 och 4 §§ sägs, för år räknat *nittionio* procent eller, för gift försäkrad vars make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 1 § första stycket, *åttiofyra och en halv* procent av basbeloppet. Åtnjuter maken enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension, utgår dock ålderspension i förra fallet med åttio och en tredjedels och i senare fallet med åttio och en fjärdedels procent av basbeloppet.

Börjar ålderspension ----- till folkpension.

2. dels följande förslag till ändring i 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring

*Nuvarande lydelse**Motionärernas förslag*

1 kap.

6 §

Inom den ----- ett *basbelopp*.

Basbeloppet fastställs av regeringen för varje månad och utgör fyratusen kronor multiplicerat med det tal, vilket angiver förhållandet mellan det allmänna prisläget under andra månaden före den som basbeloppet avser och prisläget i septem-

Basbeloppet fastställs av regeringen för varje månad och utgör fyratusen kronor multiplicerat med det tal, vilket angiver förhållandet mellan det allmänna prisläget under andra månaden före den som basbeloppet avser och prisläget i septem-

Nuvarande lydelse

ber 1957. Ändring av nämnda tal må ej föranleda ändring av basbeloppet, med mindre talet stigit eller nedgått med minst *tre* procent sedan närmast föregående ändring av basbeloppet vidtogs. Det sålunda beräknade basbeloppet avrundas till närmaste hundratal kronor.

Motionärernas förslag

ber 1957. Ändring av nämnda tal må ej föranleda ändring av basbeloppet, med mindre talet stigit eller nedgått med minst *två* procent sedan närmast föregående ändring av basbeloppet vidtogs. Det sålunda beräknade basbeloppet avrundas till närmaste hundratal kronor.

I motionen 1978/79:355 av Lilly Bergander (s) och Doris Håvik (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär dels en inventering huruvida det finns fall där 10 kap. 1 § lagen om allmän försäkring skulle varit tillämplig därest försäkringskassan haft kännedom om de rätta förhållandena, dels utfärdar föreskrifter som klargör hur 10 kap. 1 § skall tillämpas.

I motionen 1978/79:399 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) hemställs att riksdagen beslutar uttala

1. att ålderspension skall utgå för ensamsstående pensionär med 100 procent och för makar som båda har ålderspension eller förtidspension med 85 procent av basbeloppet,

2. att pensionstillskotten höjs från och med år 1979 med 8 procent varje år,

3. att bostadsbidragen skall betalas helt av staten enligt de normer som gäller för Stockholms kommun samt vara skattefria,

4. att den s. k. indextröskeln sänks till två procent och prisstegringar kompenseras retroaktivt i enlighet med de krav som framförts av Pensionärernas riksgorganisation, PRO.

Av yrkandena i motionen 399 behandlar utskottet punkterna 1, 2 och 4 i detta betänkande medan punkten 3 kommer att behandlas i samband med propositionen 1978/79:95 om den kommunala ekonomin.

I motionen 1978/79:507 av Bengt Kindbom (c) och Karin Andersson (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om pensionstillskott innebärande att vid beviljande av pensionstillskott till ålderspension skall bortses från makes undantagande från ATP.

I motionen 1978/79:871 av Lennart Bladh m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar hos regeringen begära att tilläggsdirektiv lämnas den arbetsgrupp som tillsatts för att se över vissa handikappersättningar i syfte att klargöra begreppet "gravt hörselskadad".

I motionen 1978/79:872 av Åke Gillström (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära sådana anvisningar till 9 kap. 2 § lagen om allmän försäkring att handikappersättning till laryngektomerade kan utgå som schablonbelopp.

I motionen 1978/79:1227 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till vidgad rätt till pensionstillskott för

den som haft undantagande från ATP.

I motionen 1978/79:1251 av Lena Öhrsvik (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att de livsvillkor, under vilka de lever som för egen och sin familjs räkning har utträtt ur ATP, undersöks samt att resultatet redovisas för riksdagen.

I motionen 1978/79:1807 av Arne Magnusson m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att ett förslag skyndsamt läggs fram, innebärande en rätt till pensionstillskott för den som begärt undantagande från ATP.

Utskottet

Uppräkning av folkpensionens grundbelopp och av pensionstillskotten

Hel ålderspension inom folkpensioneringen utgår med 95 % av basbeloppet till ensam pensionär och med 155 % av basbeloppet till två makar som båda är pensionärer. Pensionärer utan ATP eller med låg ATP har utöver grundpension rätt till pensionstillskott. Dessa utgår f. n. med belopp motsvarande för ålderspensionär 33 % och för pensionär med hel förtidspension 66 % av basbeloppet. Pensionstillskotten räknas upp successivt den 1 juli varje år med 4 % av basbeloppet för ålderspensionär och med 8 % av basbeloppet för förtidspensionär fram till den 1 juli 1981. De kommer då, för år räknat, att utgöra 45 % av basbeloppet för ålderspensionär och 90 % av samma belopp för pensionär med förtidspension.

Motionärerna i motionen 314, Lars Werner m. fl., anser att pensionärerna bör tillerkännas en standardförbättring. De framhåller att pensionärer, som inte är berättigade till pensionstillskott, endast har fått en sådan förbättring under 1970-talet, nämligen den 1 januari 1975 då grundpensionen räknades upp från 90 % till 95 % av basbeloppet för ensam pensionär och från 140 % till 155 % av basbeloppet för makar. Motionärerna föreslår därför att grundpensionen höjs fr. o. m. den 1 juli 1979 till 99 % av basbeloppet för ensam pensionär och till 169 % av basbeloppet för två pensionsberättigade makar. Också Rolf Hagel och Alf Lövenborg anser i motionen 399 att en höjning av grundpensionen bör ske i syfte att uppnå en allmän kompensation och förbättring för pensionärerna. De vill att riksdagen uttalar att ålderspension skall utgå med 100 % av basbeloppet för ensam pensionär och med 170 % av samma belopp för makar som båda har rätt till pension. Motionärerna begär dessutom ett riksdagsuttalande om att pensionstillskotten bör höjas för samtliga pensionärer med 8 % varje år fr. o. m. innevarande år t. o. m. år 1981. Detta skulle enligt motionärerna ge bättre kompensation för levnadsomkostnadernas höjning och innebära en utjämnning mellan folkpensionärer med och utan ATP.

Yrkanden om en höjning av förmånerna inom folkpensioneringen har avvisats av riksdagen under en följd av år (jfr SfU 1977/78:17). Riksdagen har då bl. a. hänvisat till de mycket omfattande och kostnadskrävande reformer

på pensionsområdet som genomförts under senare år. Sålunda har grundförmånen från folkpensioneringen som nämnts höjts den 1 januari 1975. Fr. o. m. den 1 juli 1976 har pensionstillskotten förbättrats väsentligt. Från sistnämnda tidpunkt har också den allmänna pensionsåldern sänkts från 67 till 65 år samtidigt som ökade och förbättrade möjligheter införts till rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 års ålder. Dessutom är utgående förmåner inom folkpensioneringen och ATP anknutna till basbeloppet vilket innebär att pensionärerna är tillförsäkrade en automatisk kompensation för de allmänna prisökningar som inträffar under ett år. Vid nuvarande basbelopp om 13 100 kr. utgår ålders- och änkepension inkl. pensionstillskott med 16 768 kr. för ensam pensionär och med 28 952 kr. per år för två pensionsberättigade makar. Hel förtidspension från folkpensioneringen uppgår med pensionstillskott till 21 091 kr. per år.

Pensionärer utan andra inkomster än folkpension och pensionstillskott beskattas i allmänhet inte för grundpensionen. De kan i princip ha en sidoinkomst utöver grundpensionen om ca 4 900 kr. utan att skattepliktig inkomst uppkommer. De har dessutom i regel rätt till skattefria kommunala bostadstillägg. Den 1 januari 1978 infördes möjlighet för folkpensionärer att få statskommunalt bostadsbidrag om detta ger högre bidrag än det kommunala bostadstillägget.

Antalet pensionärer beräknas enligt propositionen i början av år 1979 uppgå till nära 1,9 miljoner varav drygt 1,3 miljoner ålderspensionärer. Av det totala antalet folkpensionärer beräknas 965 000 eller 58 % ha helt eller reducerat pensionstillskott. Enligt propositionen kan statens sammanlagda folkpensionskostnader antas öka nästa budgetår med 1 920 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Av kostnadsökningen anges 335 milj. kr. bero på ett ökat antal pensionärer och 330 milj. kr. avse höjda pensionstillskott. Värdesäkring av pensionerna uppges kosta 1 250 milj. kr.

Pensionskommittén fann i sitt betänkande (SOU 1977:46) Pensionsfrågor m. m. att det var rimligt att tillgängliga resurser i rådande ekonomiska läge koncentreras till områden där behoven är mest framträdande. Med hänsyn till nödvändigheten av att sjukvården för äldre byggs ut kraftigt och med beaktande av den pågående uppbyggnaden av pensionstillskotten och tilläggspensioneringens successiva genomförande förordade kommittén att de resurser som under de närmaste åren kan vara tillgängliga för förbättringar för pensionärerna tas i anspråk i första hand för en utbyggnad av bl. a. långtidssjukvården. Kommittén ansåg det inte möjligt att företa ytterligare åtgärder i standardhöjande syfte med avseende på pensionsförmånerna. Kommittén betonade att dess ställningstagande fick ses mot bakgrund av den rådande samhällsekonomiska situationen och att en omprövning kunde bli aktuell när denna situation väsentligt förbättrats.

Utskottet, som tidigare år erinrat om att även marginella höjningar av folkpensionsförmånerna skulle medföra betydande kostnadsökningar, ansluter sig till kommitténs överväganden och avstyrker bifall till motionerna 314 och 399 i nu behandlade delar.

Beräkning av basbelopp m. m.

Basbeloppet inom den allmänna försäkringen har tillkommit för att värdet av pensionerna skall bibehållas i nivå med prisutvecklingen i samhället. Basbeloppet bygger därför på konsumentprisindex, vilket beräknas på statistiska uppgifter om prisförändringar. Basbeloppet fastställs varje månad och utgör 4 000 multiplicerat med det tal som anger förhållandet mellan konsumentprisindex under andra månaden före den som basbeloppet avser och konsumentprisindex i september 1957.

För att man skall undvika alltför täta justeringar av basbeloppet har man försett regeln om basbeloppets förändringar med en marginalsärr. Denna är uttryckt så, att en ändring av jämförelsetalet inte skall föranleda ändring av basbeloppet med mindre än att jämförelsetalet stigit eller gått ned med tre procent sedan närmast föregående ändring av beloppet vidtogs.

Lars Werner m. fl. anser i motionen 314 att inflationsskyddet bör göras effektivare för bl. a. pensionärerna. Dessa måste, enligt motionen, använda en större andel av tillgänglig inkomst för inköp av livsmedel än vad som är fallet för högre inkomsttagare, varför en prisstegring på livsmedel får en omedelbar effekt. Motionärerna anser därför att basbeloppet bör ändras redan när jämförelsetalet stigit eller gått ned med två procent efter närmast föregående ändring av beloppet. De yrkar att riksdagen beslutar om lagändring av sådan innebörd med giltighet fr. o. m. den 1 juli 1979. I motionen 399 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg hemställs att riksdagen uttalar såväl att jämförelsetalet skall sänkas till två procent som att pensionshöjningar till följd av basbeloppsförändringar skall ske retroaktivt från den månad då konsumentprisindex sålunda höjdes.

När utskottet vid föregående riksmöte behandlade motioner med samma innehåll som de nu aktuella (SfU 1977/78:17) hänvisade utskottet till pensionskommitténs överväganden i det förenämnda betänkandet. Kommittén ansåg att gällande bestämmelser för värdesäkring av pensioner ger ett mycket gott inflationsskydd och att en ytterligare förfining av värdesäkrings-systemet inte framstår som särskilt angelägen. Kommittén föreslog därför att värdesäkringen av pensionerna skulle få fortgå enligt nuvarande regler. Utskottet avstyrkte bifall till de då aktuella motionerna, under åberopande av pensionskommitténs överväganden och en väntad proposition i ämnet.

Enligt uttalanden i propositionen 1978/79:75 om vissa pensionsfrågor avser departementschefen att återkomma till de delar av kommitténs förslag, som inte behandlades i nämnda proposition, när beredningen av dem har avslutats. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet bifall till motionen 314, yrkandet 2, och till motionen 399, yrkandet 4.

Handikappersättning

Handikappersättning kan utgå med 30, 45 eller 60 % av basbeloppet alltefter omständigheterna i det enskilda fallet och tillkommer försäkrad som,

innan han fyllt 65 år, för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han antingen i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan eller – för att kunna förvärvsarbeta – behöver fortlöpande hjälp av annan eller eljest till följd av handikappet behöver vidkännas betydande merutgifter. Handikappersättning utgår alltid till den som är blind, döv eller gravt hörselskadad. Såsom gravt hörselskadad anses den som med hörapparat saknar möjlighet eller har stora svårigheter att uppfatta tal. Ersättningen till blind utgör för tid före den månad ålderspension eller hel förtidspension börjar utgå 60 % av basbeloppet per år. Därefter utgår 30 % av basbeloppet om stödbehovet i det särskilda fallet inte ger anledning till högre ersättning. Den som är döv eller gravt hörselskadad har rätt till handikappersättning med 30 % av basbeloppet.

Motionärerna i motionen 871, Lennart Bladh m. fl., menar att definitionen i lagen av begreppet gravt hörselskadad är utformad på ett otillfredsställande sätt. Praxis vid bedömningen av behovet av handikappersättning vid grav hörselskada är enligt motionärerna inte enhetlig, bl. a. beroende på olika typer av prov. Motionärerna begär att riksförsäkringsverket får i uppdrag att klargöra begreppet gravt hörselskadad.

Riksförsäkringsverket fann i sitt betänkande (Ds S 1977:6) Erfarenheter av handikappersättningen att begreppet gravt hörselskadad borde bli föremål för översyn och uttalade att verket avsåg att ta upp frågan i samråd med socialstyrelsen. Enligt vad utskottet har inhämtat kommer verket att behandla frågan i enlighet med sitt uttalande. Yrkandet i motionen 871 får härmed anses tillgodosett.

Åke Gillström tar i motionen 872 upp frågan om handikappersättning till personer som tvingats operera bort struphuvud och stämband, s. k. laryng-ektomerade. Merkostnaderna vid detta handikapp bör enligt motionären bestämmas efter ett schablonbelopp och handikappersättning utgå med viss procent av basbeloppet.

Riksförsäkringsverket har den 27 april 1978 fått i uppdrag av regeringen att utreda bl. a. frågan om vilka merutgifter som bör beaktas vid prövningen av rätten till handikappersättning på grund av olika sjukdomar och handikapp. Utredningen bör enligt uppdraget bl. a. sikta till att få fram vissa schabloner, som kan tjäna som underlag för bedömningen av merutgifterna i olika situationer och där så är möjligt begränsa granskningen i det enskilda fallet till att främst avse handikappets närmare beskaffenhet och vilka slag av merkostnader detta för med sig.

Med hänsyn till att den av motionären aktualiserade frågan faller inom ramen för riksförsäkringsverkets ovan nämnda utredningsuppdrag anser utskottet att någon åtgärd i frågan inte är erforderlig och avstyrker följaktligen bifall till motionen 872.

Ålderspension till makar som lever åtskilda

I fråga om ålders- och förtidspension från folkpensioneringen skall enligt 10 kap. 1 § lagen om allmän försäkring gift pensionsberättigad som stadigvarande lever åtskild från sin make likställas med ogift pensionsberättigad om inte särskilda skäl föranleder till annat.

Motionärerna i motionen 355, Lilly Bergander och Doris Håvik, anför att de har funnit ett stort antal exempel på att ovannämnda bestämmelse tillämpas mer restriktivt än som varit avsikten vid lagens tillkomst. De vill därför bl. a. att föreskrifter utfärdas som klargör hur bestämmelsen skall tillämpas.

En liknande fråga som den i motionen aktuella har behandlats av utskottet (SfU 1978/79:2) med anledning av en motion om möjlighet för pensionär vars make vårdas på ålderdomshem att erhålla kommunalt bostadstillägg såsom för ensamstående. I betänkandet redovisades de föreskrifter som riksförsäkringsverket utfärdat till ledning för tillämpningen av en med 10 kap. 1 § överensstämmande bestämmelse i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension. Utskottet, som framhöll att det var uppenbart att de gällande bestämmelserna i ämnet kunde vara svåra att tolka i sådana fall som åsyftades i motionen, hade emellertid inhämtat att riksförsäkringsverkets nämnda föreskrifter var föremål för översyn och avstyrkte bl. a. på grund härav bifall till motionen.

Utskottet, som tidigare i olika sammanhang har betonat önskvärdheten av en enhetlig rättstillämpning, finner att den av motionärerna aktualiserade frågan får anses ha ett sådant samband med riksförsäkringsverkets nämnda översyn av tillämpningsföreskrifterna till lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg att motionen bör överlämnas till verket för beaktande. Det anförda bör med anledning av motionen 355 ges regeringen till känna.

Pensionstillskott vid undantagande från ATP m. m.

Försäkrad kan anmäla undantagande från ATP såvitt avser inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Ett undantagande kan medföra att pensionstillskotten helt eller delvis reduceras. Vid bedömningen av rätten till pensionstillskott skall nämligen hänsyn tas till den ATP som skulle ha utgått om undantagande inte hade skett.

I motionen 1227 av Nils Carlshamre m. fl. begärs förslag om vidgad rätt till pensionstillskott för dem som haft ett undantagande från ATP. Motionärerna framhåller bl. a. att de flesta som uppbär pensionstillskott inte på något sätt har bidragit till finansieringen av ATP-systemet. Pensionstillskotten får enligt motionärerna i princip anses vara en skattefinansierad låginkomstutfyllnad som visserligen är initierad genom ATP-systemets existens men som inte är en förmån inom systemet. Motionärerna menar också att det strider mot deras rättviseuppfattning att den som har gjort ett undantagande från ATP utan att ha haft möjligheter att förutse konsekvenserna beträffande

pensionstillskotten oåterkalleligen skall bära de ekonomiska följderna av detta. Arne Magnusson m. fl. pekar i motionen 1807 på att de som haft ett undantagande från ATP under många år betalat högre folkpensionsavgift än de som anslutit sig till ATP-systemet. Avgiften till ATP är nämligen avdragsgill, varför underlaget för folkpensionsavgiften blir lägre för ATP-anslutna än för dem som begärt undantagande. Dessa har således enligt motionärerna under sina aktiva år betalat såväl större avgifter till folkpensioneringen som högre stats- och kommunalskatt än de som varit anslutna till ATP. Med hänsyn härtill anser motionärerna att förslag skyndsamt skall läggas fram om rätt till pensionstillskott för den som begärt undantagande från ATP.

Pensionskommittén har i sitt förenämnda betänkande bl. a. lagt fram förslag om att möjligheten att anmäla undantagande från ATP skall slopas. Kommittén har i det sammanhanget prövat frågan om rätten till pensionstillskott vid undantagande från ATP. I propositionen 1978/79:75 lades som nämnts fram vissa förslag på grundval av pensionskommitténs betänkande. Frågan om avskaffande av undantagandeinstitutet behandlades emellertid inte i nämnda proposition utan tillhör de områden som departementschefen enligt sitt uttalande i propositionen avsåg att återkomma till när beredningen av kommitténs förslag i socialdepartementet har avslutats. Med hänsyn till att den i motionerna aktualiserade frågan är föremål för beredning i regeringskansliet anser utskottet att resultatet av denna behandling bör avvaktas innan ställning tas till yrkandena i motionerna 1227 och 1807. Utskottet avstyrker därför bifall till desamma.

Motionären i motionen 1251, Lena Öhrsvik, begär en undersökning om levnadsvillkoren för dem som har ställt sig utanför ATP och för deras familjer. Undersökningen bör enligt motionären göras i samband med ett ställningstagande till pensionskommitténs förslag om att avskaffa möjligheten att anmäla undantagande från ATP.

Yrkandet i motionen 1251 har, såsom också motionären anför, samband med de ovan nämnda, pågående övervägandena om slopande av undantagandeinstitutet. Enligt utskottets uppfattning kan behovet av en undersökning bedömas först efter det att en proposition i ämnet föreligger. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet bifall till motionen.

Bengt Kindbom och Karin Andersson anför i motionen 507 att avliden makes undantagande från ATP på ett otillfredsställande sätt kan påverka änkans rätt till pensionstillskott eftersom vid bedömningen av denna rätt beaktas inte bara faktiskt utgående änkepension från ATP utan också sådan pension som skulle ha utgått om undantagande från ATP inte hade gällt för den avlidne maken. Motionärerna framhåller att när änkan uppnår den allmänna pensionsåldern och änkepensionen från folkpensioneringen avlöses av hennes ålderspension kommer, vid bedömningen av hennes rätt till pensionstillskott, alltjämt att beaktas förmånerna som utgått eller skulle ha utgått från ATP. Så är däremot, påpekar motionärerna, inte fallet om båda

makarna uppbär ålderspension. Eftersom det för maken då inte finns någon koppling till änkepension från ATP kan hon beviljas pensionstillskott. Motionärerna begär därför förslag om ändring i lagen om pensionstillskott av innebörd att man vid beviljande av pensionstillskott till ålderspension för änka skall bortse från makes undantagande från ATP.

Riksförsäkringsverket har i anslutning till ett besvärssärende uppmärksammat den problemställning som tas upp i motionen. I en framställning den 30 december 1976 till socialdepartementet om ifrågasatt ändring av 3 och 4 §§ lagen (1969:205) om pensionstillskott föreslår verket att dess beslut i besvärssärendet överlämnas till pensionskommittén för den åtgärd som kommittén kan finna påkallad. Framställningen har överlämnats till kommittén och behandlas i samband med kommitténs pågående översyn av efterlevandepensioneringen. Med hänsyn härtill anser utskottet att motionen 507 f. n. inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Hemställan

Utskottet hemställer
att riksdagen

1. beträffande uppräknig av folkpensionens grundbelopp avslår motionen 1978/79:314, yrkandet 1, och motionen 1978/79:399, yrkandet 1,
2. beträffande uppräknig av pensionstillskotten avslår motionen 1978/79:399, yrkandet 2,
3. beträffande omräknig av basbeloppet avslår motionen 1978/79:314, yrkandet 2, och motionen 1978/79:399, yrkandet 4 i motsvarande del,
4. beträffande retroaktiv höjning av pension avslår motionen 1978/79:399, yrkandet 4 i motsvarande del,
5. beträffande handikappersättning vid grav hörselskada avslår motionen 1978/79:871,
6. beträffande handikappersättning till laryngektomerade avslår motionen 1978/79:872,
7. beträffande ålderspension till makar som lever åtskilda med anledning av motionen 1978/79:355 ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
8. beträffande rätt till pensionstillskott vid undantagande från ATP avslår motionerna 1978/79:507, 1978/79:1227 och 1978/79:1807,
9. beträffande undersökning av levnadsvillkoren för dem som ställt sig utanför ATP avslår motionen 1978/79:1251,
10. med bifall till regeringens under punkten B 4 framlagda förslag till *Folkpensioner* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 26 520 000 000 kr.

5. **Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten B 5 (s. 44–45) framlagda förslag och hemställer att riksdagen till *Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 37 400 000 kr.
6. **Bidrag till sjukförsäkringen.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten B 6 (s. 45–47) framlagda förslag och hemställer att riksdagen till *Bidrag till sjukförsäkringen* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 3 530 000 000 kr.
7. **Vissa yrkesskadeersättningar m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten B 7 (s. 47–48) framlagda förslag och hemställer att riksdagen
1. medger att till frivilliga försäkringar hänförliga överskottsmedel i riksförsäkringsverkets fonder för frivillig försäkring och i fiskarförsäkringsfonden får disponeras för höjning av livräntor i enlighet med de regler som riksförsäkringsverket föreslagit,
  2. till *Vissa yrkesskadeersättningar m. m.* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 1 900 000 kr.

Stockholm den 13 mars 1979

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Arne Magnusson (c), Helge Karlsson (s), Britta Bergström (fp), Doris Håvik (s), Maj Pehrsson (c), Allan Åkerlind (m), Börje Nilsson (s), Gösta Andersson (c), Ralf Lindström (s), Elis Andersson (c), Blenda Littmarck (m), Börje Hörnlund (c), Lars-Åke Larsson (s) och Stig Gustafsson (s).

Reservationer

1. beträffande *nämndemäns medverkan och val av nämndemän i försäkringsrätt* (punkten 2 mom. 1 i utskottets hemställan) av Sven Aspling, Helge Karlsson, Doris Håvik, Börje Nilsson, Ralf Lindström, Lars-Åke Larsson och Stig Gustafsson (alla s), vilka anser

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Riksdagen har" och slutar med "motionen 253." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning föreligger inte några tungt vägande skäl för att begränsa nämndemäns medverkan i mål vid försäkringsrätt. Med den nuvarande ordningen ställs de utanför behandlingen av ärenden om bl. a. sjukpenning, bidragsförskott, utbildningsbidrag, vuxenstudiestöd och värnpliktsförmåner; ärenden som är av stor betydelse för den enskilde och hans ekonomi. Härtill kommer att dessa ärenden ofta avser skälighetsbedömningar där kännedom om arbetslivet och allmän livserfarenhet har stor betydelse vid avgörandena. Utskottet anser i likhet med motionärerna att det inte är tillfredsställande att denna typ av ärenden skall avgöras av tjänstemän i såväl försäkringskassa som försäkringsrätt. De farhågor som har uttalats om att ett ökat lekmannainflytande skulle medföra problem från administrativ synpunkt kan enligt utskottets mening inte tillmätas någon avgörande betydelse vid bedömningen av i vilken utsträckning nämndemän skall medverka i försäkringsrätt. Nämndemannainflytandet bör därför vidgas i enlighet med vad motionärerna anfört. Också när det gäller val av nämndemän till försäkringsrätt delar utskottet motionärernas uppfattning att arbetsmarknadens organisationer bör få påverka utnämningen av nämndemännen eftersom socialförsäkringsärendena i så hög grad berör arbetstagare och arbetsgivare. Organisationerna LO, TCO och SAF bör därför få nominera hälften av ledamöterna i försäkringsrätter medan återstoden bör nomineras av de politiska partierna. Regeringen bör härefter utse samtliga nämndemän.

Det anförda innebär således att utskottet tillstyrker bifall till motionen 253. Förslag om ändrad organisation för besvärsprovning inom socialförsäkringen bör föreläggas riksdagen till nästa riksmöte. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under punkten 2 mom. 1 bort hemställa
att riksdagen

1. beträffande nämndemäns medverkan och val av nämndemän i försäkringsrätt med bifall till motionen 1978/79:253 ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. beträffande *rätt till pensionstillskott vid undantagande från ATP* (punkten 4 mom. 8 i utskottets hemställan) av Arne Magnusson (c), Maj Pehrsson (c), Allan Åkerlind (m), Gösta Andersson (c), Elis Andersson (c), Blenda Littmarek (m) och Börje Hörnlund (c), vilka anser

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Pensionskommittén har" och slutar med "till desamma." bort ha följande lydelse:

Gällande bestämmelser om avräkning av pensionstillskott mot den ATP som skulle ha utgått om undantagande inte skett kan få den konsekvensen att en ålderspensionär som enda pension kan komma att uppbära grundbeloppet inom folkpensioneringen. De som vid tilläggs pensioneringens uppbyggnads-

skede anmälde undantagande från ATP hade inte möjlighet att förutse pensionstillskottens införande år 1969 och vad som skulle bli följden av bestämmelserna härom. Det är inte rimligt att dessa försäkrade vid sin pensionering skall bli ekonomiskt lidande på grund av en reform som inte kunde förutses. För uppfattningen att tillerkänna samtliga försäkrade som anmält undantagande från ATP rätt till pensionstillskott talar dessutom följande omständigheter. Pensionstillskotten kan inte ses som en förmån inom ATP-systemet. Pensionstillskotten får nämligen i princip anses vara en skattefinansierad låginkomstutfillnad och standardsäkring. De flesta som uppbär pensionstillskott har inte direkt bidragit till finansieringen av ATP. Vidare har avgifts- och taxeringsbestämmelserna medfört att företagare, som begärt undantagande från ATP, under sina aktiva år har betalat större avgifter till folkpensioneringen och högre stats- och kommunalskatt än den som med samma bruttoinkomster av jordbruk eller rörelse varit ansluten till ATP genom att ATP-avgiften hela tiden varit avdragsgill vid inkomsttaxeringen och därmed sänkt underlaget för beräkning av avgifter och skatter.

Mot denna bakgrund anser utskottet att de som begärt undantagande från ATP bör tillerkännas rätt till pensionstillskott i samma omfattning som övriga försäkrade. Förslag härom bör föreläggas riksdagen snarast. Detta bör ges regeringen till känna. Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionerna 1227 och 1807.

dels att den mening av utskottets yttrande på s. 12 rad 13 som börjar med "Med hänsyn" och slutar med "riksdagens åtgärd." bort ha följande lydelse:

Utskottet har ovan tillstyrkt bifall till motionerna 1227 och 1807, innebärande att utskottet förordat att de som anmält undantagande från ATP får rätt till pensionstillskott. Som en konsekvens härav kommer makes undantagande från ATP inte längre att påverka bedömningen av änkas rätt till pensionstillskott till ålderspension, vilket bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker sålunda bifall även till motionen 507.

och dels att utskottet under punkten 4 mom. 8 bort hemställa att riksdagen

8. beträffande rätt till pensionstillskott vid undantagande från ATP med bifall till motionerna 1978/79:507, 1978/79:1227 och 1978/79:1807 ger regeringen till känna vad utskottet anför.

